

LBRIS

We know
books

Mintea socială

O perspectivă psihologică

Luis Gómez Jacinto

Traducere din limba spaniolă
de Gabriela Toma

LITERA

București

Cuprins

Introducere	9
Cronica unei electrocutări anunțate	9
Nu trebuie să fii nebun ca să faci lucruri nebunești	12
Influența socială	15
Milgram, regizor de scenă	15
<i>Experimenter</i>	17
Depășind linia roșie	19
Lungimea liniilor	21
Maimuțe, papagali, muște și oi	24
Singur în fața pericolului	26
Influența socială în vremuri de pandemie	29
Unsprezece oameni furioși	30
Puterea minorităților	34
Agenda pentru dezvoltare durabilă și puterea iubirii	36

Atitudini

Pandemia celor neimunizați	39
Atomii minții sociale	39
Structura atomică	40
Măsurarea atitudinii	42
Origine	43
Contexte evolutive	47
Cum să prevezi comportamentul	49
Acțiune planificată	52
Schimbarea modului de a gândi și de a simți	54
Drumul pierzaniei	56
Vaccinurile și probabilitatea elaborării lor	57
Cine spune ce cui	61
	63

Relații interpersonale

În compania celorlalți	69
Forța atracției interpersonale	69
A fi <i>sexy</i>	72
Dacă ai nevoie de mine, fluieră	74
Optzeci de milioane de ani fără sex	77
V-ar plăcea să aveți o aventură sexuală, în seara asta, cu o persoană atrăgătoare?	80
Iubirea	82
Un f... de om al cavelor	84
De la relații de dragoste la relații de familie	86
37 de oameni sunt martorii unei crime și nu sună la poliție	90
Instinctul bunătații	95
Ajutor social	98
	101

Comportament antisocial

Albinos	103
Jucându-ne cu <i>frisbee</i>	103
Durerea ostracizării	105
De ce îi respingem pe alții	107
Peștera Hoților	110
	111

Atitudini	39
Pandemia celor neimunizați	39
Atomii minții sociale	40
Structura atomică	42
Măsurarea atitudinii	43
Origine	47
Contexte evolutive	49
Cum să prevezi comportamentul	52
Acțiune planificată	54
Schimbarea modului de a gândi și de a simți	56
Drumul pierzaniei	57
Vaccinurile și probabilitatea elaborării lor	61
Cine spune ce cui	63
Relații interpersonale	69
În compania celorlalți	69
Forța atracției interpersonale	72
A fi <i>sexy</i>	74
Dacă ai nevoie de mine, fluieră	77
Optzeci de milioane de ani fără sex	80
V-ar plăcea să aveți o aventură sexuală, în seara asta, cu o persoană atrăgătoare?	82
Iubirea	84
Un f... de om al cavelor	86
De la relații de dragoste la relații de familie	90
37 de oameni sunt martorii unei crime și nu sună la poliție	95
Instinctul bunătații	98
Ajutor social	101
Comportament antisocial	103
Albinos	103
Jucându-ne cu <i>frisbee</i>	105
Durerea ostracizării	107
De ce îi respingem pe alții	110
Peștera Hoților	111

Prejudecățile în acțiune	113
Experiment de grup minim	116
De cealaltă parte a graniței	118
Spiritul de trib	121
De la închisoarea Stanford la închisoarea Abu Ghraib	123
<i>Bad men</i>	126
V-ați imaginat vreodată ucigând pe cineva?	132
Bibliografie	135

Influența socială

Milgram, regizor de scenă

Rămăseserăm la ideea că 65% din participanții la experimentul lui Milgram au aplicat 450 de volți. Ei bine, este intolerabil să aplici 450 de volți unei persoane. Și, într-adevăr, nimeni nu a primit acel voltaj exagerat. Totul a fost o regie concepută de Milgram, a cărui experiență teatrală i-a permis să pregătească un montaj pentru a studia ceea ce era adevăratul obiect al experimentului său: studiul supunerii față de autoritate. Presupusul elev era, de fapt, un actor, care nu a primit niciun electroșoc, deși se prefăcea foarte bine că îl primea, iar extragerea a fost trucată astfel încât Tom și restul participanților să fie întotdeauna profesorul. Totul era fals, dar participanții nu știau asta; credeau cu adevărat în ceea ce se întâmpla. Se confruntau cu o situație-limită în care erau nevoiți să provoace vătămări fizice cuiva care nu le-a făcut nimic, urmând

instrucțiunile și ordinele experimentatorului de la prestigioasa Universitate Yale, pentru a vedea efectele pedepsei asupra învățării și memoriei. Adevăratul obiect de studiu a fost acela de a analiza supunerea, un tip de influență socială prin care ne schimbăm comportamentul pentru a urma directivele unei persoane cu autoritate.

Ne supunem ordinelor șefului nostru la serviciu, ale unui un ofițer în armată, ale poliției rutiere de pe autostradă, ale judecătorului de la tribunal, ale profesorului de la școală... Când acele persoane cu autoritate ne cer să ne supunem, ne aflăm în fața unei încercări deschise și clare de influență socială. Motivele lor de a ne influența pentru a le face pe plac sunt ușor de bănuțit; este mai greu de știut de ce îi lăsăm să ne influențeze. Rezultatele nu lasă prea mult loc pentru a vedea caracteristicile personale; va trebui să privim în afară, la situație, la contextul psihosocial care, dincolo de diferențele individuale, i-a făcut pe participanți ascultători. Puterea situației a fost de așa natură încât profesorul „se preda“ autorității experimentatorului, devenea simplul său agent și nu se simțea responsabil pentru ceea ce i se cerea. Secvența experimentală a făcut ca profesorul să cadă în ceea ce Milgram a numit „starea de agent“; delegând autorității responsabilitatea pentru acțiunile lor și direcția comportamentului lor. El opune această stare celei de autonomie, în care persoana este stăpână și responsabilă pentru acțiunile sale. În plus, se poate presupune că împrejurările experimentale ar putea favoriza o mai mare identificare a profesorului cu experimentatorul; el s-ar vedea ca aparținând, de asemenea, comunității științifice și angajat în munca desfășurată în laborator, chiar dacă aceasta presupune un comportament distructiv.

Este posibil ca participanții la acest experiment să fi acceptat liniile directe ale autorității pe baza credibilității lor științifice, întrucât proveneau de la cineva aparținând prestigioasei Universități Yale. Așa că Milgram și-a mutat laboratorul într-o clădire de birouri dintr-o zonă defavorizată a orașului. Acolo, fără aureola autorității universitare, procentajul de noi participanți, confrunțați cu aceleași proceduri experimentale a scăzut la 48% față de supunerea la ordinul de a plusa până la 450 de volți.

Cineva ar putea crede că, poate, procedura favorizează eliberarea cruzimii reprimite a oamenilor. Pentru a confirma această extremă, într-una dintre variantele experimentale, ordinele de a continua au fost date cu curaj chiar de victimă, iar experimentatorul l-a îndemnat să se oprească. În acest caz, 100% din cadrele didactice au încetat să aplice electroșocurile, ceea ce ar fi continuat să facă dacă motivația lor ar fi fost aceea de a canaliza energia agresivă acumulată și nu de a urma ordinele autorității.

Experimenter

Programul experimental al lui Milgram poate fi citit în *Obedience to Authority* și poate fi văzut în filmul *Experimenter: The Stanley Milgram Story*. În ambele, cititorul poate afla despre numeroasele variante experimentale care au fost efectuate. În cea mai mare parte, persoanele care acționau ca profesori erau destul de ascultătoare față de ordinele autorității reprezentate de experimentator, dar această docilitate nu era

gratuită; Milgram însuși relatează marea tensiune și stresul experimentat de participanți din cauza suferinței pe care o provocau presupusului elev. Parcursul lung între 15 și 450 de volți a fost punctat nu doar de plângerile simulate ale elevului, ci și de protestele foarte reale ale profesorului, care, confruntat cu îndoiala de a continua sau nu, s-a trezit cu imperturbabilul zid al experimentatorului: „Continuați, domnule profesor; este imperativ să continuați până când elevul învață“.

După cum spune psihologul evoluționist Mark Schaller, experimentul Milgram a creat o situație care a pus în conflict două norme sociale de bază ale vieții noastre în societate. Regula de a nu face rău altor persoane, de a fi amabil și de a colabora cu ele și regula de a asculta și de a acorda atenție oamenilor care au mai multă autoritate, experiență sau prestigiu. Nu va fi greu de găsit exemple despre cum, în diferite culturi, în diferite momente istorice și în diferite locuri, aceste două reguli sociale puternice s-au concretizat. Atât *Homo sapiens* din epoca de piatră, cât și cel postmodern din era digitală tind să fie prietenoși, cooperanți și inofensivi cu vecinii lor. Și unii, și alții au mai multe șanse de a supraviețui și de a se reproduce atunci când se lasă conduși de acest precept. Ne aflăm în fața a ceea ce am putea numi un universal cultural, ceva comun tuturor culturilor. De asemenea, este universal și extrem de adaptabil să crești înconjurat de figuri ale autorității. Părinții, membrii familiei și educatorii le spun copiilor ce pot și ce nu pot face și, aproape întotdeauna, aceștia le urmează instrucțiunile. Nerespectarea acestui lucru îl face pe neascultător să se confrunte cu serioase probleme de supraviețuire. Oricine are copii știe cât de ușor se pot expune pericolului. Deja ca adulți,

primirea îndrumării din partea altor persoane experte și de încredere are și avantajele sale. În termeni evolutivi, ambele reguli sunt extrem de adaptive și de obicei nu intră în conflict. Ceea ce a provocat situația socială a experimentului Milgram este că participanții, orice ar fi făcut, au încălcat întotdeauna o regulă strâns legată de prosperitate și supraviețuire, atât în timpurile străvechi, cât și în cele contemporane.

Cu siguranță, acesta este cel mai cunoscut experiment de psihologie socială și, probabil, cel care a stârnit cele mai multe controverse despre natura umană. Experimentul a fost reluat în diferite părți ale lumii, la date diferite, cu rezultate foarte asemănătoare celor găsite de Milgram; subliniind caracterul universal al obedienței. Natura spectaculoasă a consecințelor sale a facilitat paralelismul dintre acest experiment și Holocaust. Coincidența datei, 1961, între procesul lui Adolf Eichmann, responsabil pentru exterminarea a milioane de evrei, și experimentele lui Milgram a adus în prim-plan o interpretare similară: oameni normali, buni, fără trăsături psihopatologice și fără motivații specifice, sunt în stare să comită acte malefice și crude în mod metodic și oficial, în slujba unei autorități legitime. Nu este convenabil să mergem mai departe în asemănări. Deși aspectele psihosociale sunt relevante, Holocaustul este conjuncția sistemică a unor factori diferiți și complecși.

Depășind linia roșie

Programul experimental al lui Milgram a primit numeroase obiecții etice și nu ar îndeplini în prezent criteriile minime

stabilite de asociațiile de psihologie sau de universități. În afară de înșelăciune, necesară pentru a genera emoții, persoanele care au trecut prin laborator au suferit o mare tensiune și un stres enorm din cauza a ceea ce făceau, schimbându-și percepția pozitivă pe care o aveau despre ele însele. Deși este obligatoriu ca participanții la orice experiment să fie informați despre întreaga procedură și despre adevărata sa intenție, nu este întotdeauna posibil ca aceștia să iasă în același mod în care au intrat; nu, desigur, nu este cazul aici. Interveniurile post-experimentale au scos la iveală faptul că unii au trăit situația ca pe ceva dificil și crud; alții au încercat să o încorporeze ca pe o experiență de viață îmbogățitoare. Dar Milgram a depășit o linie. După cum a dezvăluit cercetarea jurnalistică a Ginei Perry, după accesarea arhivelor Universității Yale, unora dintre participanți nu li s-a spus ce s-a întâmplat cu adevărat în laborator și au plecat crezând că au electrocutat o persoană. Motivul a fost să îi împiedice să spună și altora și să dea peste cap participarea altor oameni, având în vedere dimensiunea mică a New Havenului. Nejustificat.

De asemenea, a trecut toate liniile roșii într-o variantă nepublicată, experimentul 24, în care profesorul și elevul aveau o relație de familie sau de prietenie. Aici, ascultarea a scăzut brusc, dar în teorie aplicau electroșocuri unor persoane cu care aveau relații apropiate, iar anonimatul a dispărut. Principiul „Ce se întâmplă în laborator rămâne în laborator“ nu a fost posibil în această variantă. Dreptul la uitare a dispărut. Ne putem imagina conversația plecând împreună de la universitate și întorcându-se acasă, profesor și victimă, doi prieteni sau două rude. „Cum de ai putut să mă rănești și să îmi aplici acel nivel

de electroșocuri?“ „Cum de ai putut să mă minți și să te înțelegi cu experimentatorul pentru a simula durerea din cauza electroșocurilor?“ Milgram nu a publicat niciodată rezultatele experimentului 24. Că nu a făcut acest lucru nu îl scuză pentru faptul că prin acest experiment au trecut 20 de perechi.

Lungimea liniilor

Este curios că rezultatele impresionante ale setului de experimente realizate de Milgram nu au fost ceea ce psihologul social căuta cu adevărat. Ca de atâtea alte ori în istoria științei, au apărut întâmplător. De ce era interesat cu adevărat autorul nostru a fost studierea conformității. La acea vreme, Milgram a fost foarte impresionat de experimentele lui Solomon Asch. În anii 1950, acest psiholog social de origine poloneză a conceput unul dintre cele mai cunoscute experimente psihosociale, care, la fel ca experimentul electroșocului, a analizat influența socială asupra comportamentului indivizilor.

Imaginați-vă că sunteți unul dintre subiecții experimentali ai lui Asch. Sarcina dumneavoastră este simplă. Vă vor fi prezentate două imagini. Cea din stânga conține o linie de o anumită lungime (20 de centimetri, să zicem); cea din dreapta arată trei linii de dimensiuni diferite. Misiunea dumneavoastră este să decideți care dintre cele trei linii are aceeași lungime cu linia izolată. Nu veți putea scoate metrul pentru a le măsura; oricine are o vedere normală poate vedea că al doilea, cel din centru, are aproximativ 20 de centimetri. Linia numărul unu, la dreapta sa, este vizibil mai mică, iar linia numărul trei, la stânga, este